

vadž mír přes všechny vnější lesk a přes všechny převraty nepřinášel to jediné nezbytné a žádoucí: bezpečnost. Proto také Poincaré po odchodu z Elysejí nemůže odpočinouti na vavřínech, nýbrž musí znovu do politiky, znovu do boje, pro něho válka není skončena, i mír nutno ještě dobývat. Chce, aby aspoň to minimum, které bylo zajištěno ve smlouvě, bylo dodrženo, a chce vyčerpát i všechny poloviční možnosti, které ještě jsou v něm skryty. To jej uvádí do rozporu nejen s pacifickou a smířlivou částí veřejnosti, která by ráda uvěřila, že nebezpečí definitivně zmizelo a že nastává klid a pokoj pro všechny, nýbrž i se spojenci, především s Angličany, kteří ignorují francouzské obavy a přejí si co nejrychleji obnovit Evropu politicky i hospodářsky. Konflikt vrcholí na kongresu janovském, kde Poincaré po vítězství uvnitř nad Briandem s pomocí Barthouovou maří plány anglického industrialismu a internacionalismu.

Dochází k vrcholnému pokusu jeho politické dráhy, k použití prostředku, který musil býti vyzkoušen, k obsazení Poruří, jako t. zv. produktivní zástavy k zajištění reparací, ale zároveň je to obnova války uprostřed míru, pokus dohonit a napravit, co v mírové smlouvě samotné bylo zameškáno. Výsledkem bylo úplné zlomení německého odporu, rozvrat německého hospodářství, znehodnocení měny a málem opravdu i rozvrat říše. Německo však se pod vedením Stresemannovým zachrání vhodným obratem a naopak Poincaré podléhá hospodářskému odrazu německého úpadku na Francii. — Ale uplynou jen dvě leta a musí být povolán znovu, aby hospodářskou krizi a měnový zmatek Francie rozřešil, neboť může-li to někdo učiniti, je to jen on. Jeho autorita, především v hospodářských kruzích, a obecná důvěra národní projevila se v této pokojné periodě jeho politické kariéry právě nejmarkantněji. Dovedl soustředit kolem sebe i vyslovené politické odpůrce, dovedl přizpůsobit svoji linii i zahraniční politice Briandově a připravit spolu s ním velké likvidační dílo poválečné, konferenci haagskou a předčasné vyklizení Porýní. Dokázal také to, co by byl nedokázal nikdo jiný, aby francouzská sněmovna ratifikovala úmluvu o splácení válečného dluhu Americe v rámci nového, finančním možnostem a hospodářské realitě velmi přiblíženého plánu Youngova.

Náhlé onemocnění vyřadilo jej v plném rozmachu sil a při naprosté suverenitě jeho postavení z francouzské politiky. Ale nebyl vyřazen úplně. Sledoval téměř do poslední chvíle velmi bedlivě vývoj věcí a zasahoval do něho slovem mocnějším nežli se široké veřejnosti a vnějšímu světu zdálo. Ministerský předseda Doumergue prohlásil v řeči nad hrobem, že rada Poincaréova bude Francii dvojnásob scházet v nynější tísní. Opravdu není dnes státníka podobné síly a vážnosti v celé Francii, a vláda Doumergueova, národní vláda sama, vznikla, udržovala se jen jako duchovní dědictví odkazu Poincaréova.

DR. ANTONÍN OBRDLÍK:

SOCIOLOGICKÝ PŘEDPOKLAD DEMOKRATICKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY.

Na otázku, která je nepřímou vyjádřena nadpisem naší úvahy, nejlépe odpovíme ujasněním základních pojmů. Ptáme-li se po sociologickém předpokladu demokratické zahraniční politiky, tedy to znamená, že musíme nejdříve vyšetřiti, jaký jest vztah sociologického dění (t. j. obecného dění společenského) k oblasti spole-

čenského dění politického. Konkrétně: co specifikuje obecný jev společenský jako společenský jev politický a čím je politické dění vázáno k obecnému řádu společenskému; t. j. v poslední příčině, jaký je poměr společnosti (lépe: společností) a státu. K objasnění bodu prvního s prospěchem použijeme úvah Sprangerových,¹⁾ jež tu volně parafrasuji a doplňuji.

Spranger vychází ze sociologické skutečnosti, že všude, kde se ocitnou lidští jedinci v tvůrčí sociální situaci, dochází ke vzniku vzájemných vztahů nadřazenosti a podřazenosti. Jejich souhrn označuje pojmem „Herrschaftsverhältnisse“ a jejich společný základ vidí v moci. Spranger sám v této souvislosti upozorňuje, že tu často dochází k nesprávnému zúžení pojmu moci na pojem násilí a donucování; dodává však, že závislostní vztahy mocenské patří k nejzákladnějším projevům společenského života a že jsou hluboce vkořeněny v samém základě lidské povahy. Kdo by je chtěl odstranit, shledá, že i k tomu je mu potřebí především moci. Všechn společenský život je formován závislostními vztahy mocenskými (v nejširším smyslu slova). Každý jedinec je subjektem moci, ale současně i jejím objektem. Nejzřetelnější je tato skutečnost na organisované moci státu, neboť stát jest pro určitý výsek lidské společnosti představitelem moci nejvyšší. Můžeme tudíž typ Sprangerova člověka mocenského (Macht-mensch) — opět v nejširším smyslu slova — označiti jako typ člověka politického. Neboť v tomto smyslu prvek mocenský (politický), který není nic jiného než projev obecně lidské snahy po uplatnění sebe sama, prostupuje též všechny ostatní oblasti lidské aktivity (hospodářskou, vědeckou, náboženskou atd.). Odtud plyne, že obecný jev společenský je specifikován jako společenský jev politický tím, že je výsledkem závislostních mocenských (ne vždy donucovacích!) vztahů společenských. Obrátme se nyní k bodu druhému a ptejme se, jaký je vzájemný poměr společnosti a státu.

Představme si všechno společenské dění jako plynulý, široký proud řeky. Jeho pramenem jsou mnohonásobné vztahy jedinců, tvořících v místně i časově daných sociálních situacích společenské jednotky a vršících dále tyto vztahy mezi individuy ve vztahy mezi kolektivními společenskými jednotkami, prodloužené až ve vztahy mezinárodní, všelidské. Neboť při dnešním rozvoji technických vymožeností, sblížujících jednotlivé světadíly snad více než dřívější primitivní komunikace sblížovaly jednotlivá odlehlá města větších zemí, není slovo mezinárodnost pouhým programním heslem: existuje mezinárodnost vědecká, politická, hospodářská, i když dvě posledně jmenované se projevují spíše negativně, konfliktem. Když tento proud společenského dění sledujeme bedlivěji, shledáme, že jsou v něm rozeznatelné určité síly, jež společenskou látku (souhrn lidských jedinců) seskupují a formují určitým způsobem; shledáme, že se jednotlivci seskupují ve větší či menší společenské celky, jsouce vedeni určitými sklony a zájmy: hospodářskými, politickými, uměleckými, vědeckými, náboženskými a pod. Vznikají a vyvíjejí se jim odpovídající konkrétní společenské organizace. Stát, který jest rovněž produktem života společenského, je pouze jednou z četných jeho organizací, třebaže mezi všemi zaujímá místo zcela zvláštní, nejvýznačnější. G. Jellinek právem napsal, že dnes je stát sloučen s úhrnem všeho existujícího. Ale my víme, že tomu tak vždy nebylo. Víme, že moderní stát je data poměrně nedávného a že na jeho vzniku a vývoji spolupracovalo mnoho různorodých organizačních sil společenských. Zavedlo by nás však příliš daleko, kdybychom si chtěli pojem státu objasňovat geneticky. Stačí,

¹⁾ Eduard Spranger, Lebensformen. Halle, 1922 (str. 188 a n.).

zdůrazníme-li jen ten fakt základní důležitosti, že společnost tu byla dříve nežli stát a že společenské dění, které se odehrává v rámci organizace státní, jest jen výsekem obecného dění sociálního, na němž je těsně závislé. Je proto jisto, že organizace státní a úhrn všeho politického dění musí nésti stopy všech přeměn, k nimž dojde v základních podmínkách obecného společenského života. Stát se jim musí dovést přizpůsobit, nemá-li být porušována nebo snad i znemožňována jeho základní sociologická funkce. Ale jaké je toto funkcionální určení státu v rámci státní společnosti?

Než odpovíme na tuto otázku, vytkněme ještě stručně, čím je dáno výsostné postavení státní organizace mezi ostatními organizačními formami společenskými. Nikdo na př. nemůže býti nucen, aby vstoupil do nějaké organizace umělecké a aby zachovával jejich ustanovení. Nebo nemůže být zdržován od toho, aby nevystoupil z církevní organizace, s jejímiž zásadami se neshoduje, a aby byl i nadále nucen zachovávat jejich nařízení. Naproti tomu je členství v organizaci státní pro každého závazné a nezbytné; je-li kdo z něho vyloučen, je to k jeho vlastní škodě, neboť výhody tohoto členství jsou proň potom nedostupny, kdežto všechny závazky musí plnit dále. Poněkud jiné povahy jsou organizace profesionální, jež prosazují zájmy určité skupiny jedinců ve formě ústupků na všeobecných ustanoveních organizace státní. A konečně, občané mohou býti členy organizací mezistátních, nadstátních a mimostátních, ovšem jenom potud, pokud je státní organizace uznává a připouští, t. j. pokud nenegují t. zv. princip státní suverenity. Odtud je patrné, že stát je jakousi „*communitas communitatum*“, společenskou organizací, jež všechny ostatní organizace v sobě zahrnuje a jimž je nadřazena. Neboť není myslitelný stát, jehož mocenská svrchovanost by byla existencí nějaké jiné organizace (uvnitř hranic státních či mimo ně) popřena.

Základním znakem všeho společenského dění jest jeho dynamičnost a jeho složitost. Ať se k němu přiblížíme s kterékoliv strany, vždy znovu a znovu budeme narážeti na jeho mnohonásobnou vztažnost a na bytostné vnitřní sepětí jeho jednotlivých aspektů. Auguste Comte to vystihoval šťastně voleným pojmem sociálního konsensu. Neznamená to nic jiného, než že hluboké změny, k nimž dochází v jedné oblasti společenského dění (na př. v oblasti zájmů hospodářských), projevují se s větší či menší odezvou také ve všech oblastech ostatních (politické, mravní, náboženské atd.). Na základě svých dosavadních úvah můžeme říci, že stát jest nástrojem, jímž jest organizováno, nebo lépe, koordinováno společenské dění politické, t. j. v poslední příčině závislostní vztahy mocenské. Ve skutečnosti tu slovo „stát“ v sobě zahrnuje t r o j í r ů z n o u v ě c: jednak určitou vládní formu, strukturu (republika, monarchie), jednak ty, kteří jsou představiteli tohoto státu a vykonavateli vládního procesu (vláda a celý rozsáhlý administrativní aparát) a konečně úhrn všeho státního občanstva, který se svými mnohonásobnými a vzájemně se křížícími snahami tvoří živou společenskou látku procesu vládnutí. Je nezbytno, aby mezi všemi těmito třemi prvky byl náležitý soulad, konsensus.

Ale co to znamená, když říkáme, že funkcí státu jest koordinování, t. j. usměrnění a zharmonisování mocenských závislostních vztahů všech složek společenského dění? Jestliže si Hobbes představoval toto společenské dění jako veliký běh o závod, v němž se každý snaží doběhnout k metě svých tužeb a zájmů, pak musíme přiznat, že sociální realitu dobře vystihoval. Zdůraznili jsme, jak prvek mocenského uplatnění sebe sama je hybnou silou všeho snažení individuálního i kolektivního. Čím vyspělejší a tudíž také čím diferencovanější je společnost, tím je pro ni nezbytnější, aby vzrůstající různou-

rodost zájmů byla nějak uspořádávána. Neboť jinak lze s jistotou očekávat, že se tyto zájmy střetnou a že zájmy jedněch utrpí újmu na úkor zájmů jedinců jiných; nebo také, že utrpí škodu celek státní společnosti, když na př. mocenské zájmy hospodářské jednostranně přebují nad oblastí dění kulturního (místo konsensu zaujme dissensus). A je-li státní organisaci mezi všemi ostatními organisacemi vyhrazeno zcela výjimečné postavení, tedy proto, že jejím funkcionálním určením vzhledem k státnímu celku jest ono usměrnění a zharmonisování všech mocenských zájmů částečných; partikularismus (hospodářský, politický, náboženský a pod.) je převeden na společného jmenovatele, jímž jsou zřeteli zájmů obecných. Hledisko totalitní (celistvostní) je tudíž nejvýznačnějším znakem organisace státní a určuje funkcionálně význam státu pro společenský celek. Všechny ostatní organisace, existující v rámci státního území, sledují své zájmy zvláštní; organisace státní — alespoň tehdy, má-li být práva sociologickým, t. j. vědeckým požadavkům svého funkcionálního zařazení do celistvosti společenského dění — musí míti stále na zřeteli jenom o b e c n o s t. Vždy, když bude zřetel celistvostní potlačen kterýmkoliv zřetelem částečným, zpronevěří se stát svému nejvlastnějšímu funkcionálnímu určení, vznikne politický dissensus.

Co platí o politickém dění jako celku, platí i o politice zahraniční. Neboť nejde jen o to (a nešlo jen o to vlastně nikdy), aby stát zharmonisoval protichůdnost zájmů a mocenských vztahů uvnitř svých hranic, jde také o to, aby své občany koordinovaně vřadil do širšího rámce mocenských vztahů a zájmů mezinárodních. Odtud vždy vzrůstající složitost moderního státu a odtud také množství nových problémů, které dnešní stát musí řešit, zejména pokud máme na mysli oblast jeho politiky zahraniční. Její usměrňovací a harmonisační činnost je obtížnější než činnost politiky vnitrostátní. Neboť mohou-li být rozpory v mocenských vztazích jednotlivých skupin uvnitř státu odstraněny vzájemnou domluvou a kompromisem, musí být státní politika zahraniční ušetřena těchto nesrovnalostí. Má-li zahraniční politika stát mocensky reprezentovat na poli mezinárodním, nemůže být výrazem mocenských poměrů vnitrostátních jednostranně, t. j. částečně pojatých, nýbrž musí být nezbytně výrazem celku. Možno přímo říci, že vyhraněnost a vyrovnanost mocenských závistlostních vztahů uvnitř státu je naprosto nutným předpokladem zdravé politiky zahraniční; ostří hran se musí obrousit uvnitř státních hranic; navenek stát musí mocensky vystupovat jako koordinovaná jednotka. Konkrétně to znamená, že stát nesmí dělat jednostrannou zahraniční politiku ani jen hospodářskou, ani jen politickou, ani jen náboženskou atd., jak by si snad jednotlivé zájmové skupiny přály. Tím méně ovšem může sledovat nějakou jednostrannou zahraniční politiku zemědělskou nebo průmyslovou a pod. Podle stanoveného sociologického předpokladu politiky obecné, bude i vědecky podložena (a my víme, že na trvalo se vědecké předpoklady nedají beztrestně obcházet!) zahraniční politika možná toliko jedna: ta, která je neustále vedena totalitními zřeteli na zájmy celku. Bude to politika vědecká proto, že bude v soulase s vědeckými poznatky o povaze společenského jsoucna.

Tak se sled našich úvah uzavírá v úplný kruh, aniž jsme se doposud snažili objasnit, co jest si třeba představit pod dojemem d e m o k r a t i c k é politiky zahraniční. Bylo by to zbytečné, ježto bychom musili doslovně opakovat to, co jsme již pověděli. Neboť je-li co pro demokracii nezbytno, je to právě s t á l ý z ř e t e l k e l k u: demokracie buď prostupuje všechny oblasti společenského dění nebo to není vůbec žádná demokracie (nanejvýš snad jen demokracie parciální, částečná). Proto pro ni v plném

rozsahu platí též ony předpoklady, jež platí pro lidskou společnost všeobecně. Jinak řečeno: demokratická bude ona společnost, která při dynamičnosti všeho společenského dění umožní stálé obnovování sociálního konsensu; to však je možné jen tehdy, když zřetelové částečné jsou podřízeny zřetelům celku. Ať to kdo považuje za náhodu či za nutnost, pojem „vědecký“ se v tomto smyslu kryje s pojmem „demokratický“: jedinou žádoucí, protože vědecky podloženou, zahraniční politikou jest zahraniční politika vpravdě demokratická.

NÁBOŽENSKÁ KRIZE V NĚMECKU.

Vážné nebezpečí pro hitlerismus.

Náboženský konflikt, jehož jevištěm je dnes Německo, je jedním z nejzajímavějších politických událostí dneška. Po prvé za svého trvání stojí hitlerovský režim před vážným nebezpečím: náboženskou válkou. Má-li nacionální socialismus, který všecko zničil, všecko rozšlapal, státi se jednou obětí svých omylů a chyb, bude to následek odporu náboženského ducha a vzpoury křesťanského svědomí proti doktrínám a metodám, které jsou odvozovány ze starého germánského pohanství.

Bylo totiž vždycky omylem domnívati se, že hospodářské nesnáze mohly by na konec rychle přivést k pádu hitlerovskou diktaturu. Hospodářská situace Německa je ovšem špatná a stále se jen zhoršuje. To však nezabraňuje milionům Němců, aby byli stále plni nadšeného obdivu vůči svému Führerovi. Hospodářská krize sama nestačí k tomu, aby vyvolala změnu v celkových názorech obyvatelstva. Miliony Němců budou žít třeba v nedostatku a budou se odívati těmi nejbídnějšími látkami, jen když budou moci zpívat a pochodovati slavnostním krokem. A totéž je možno říci i o zahraniční politice, pokud tato nedospěje ke katastrofě. Ale i tehdy by bylo zcela možno, že kázeň a sentimentalismus by se spojily s opojujícím nepřekonatelným a překypujícím patriotismem.

Tyto dva příklady ukazují současně stinné i jasné stránky německé existence. Politicky žije každý Němec nikoliv ve skutečném světě, nýbrž ve světě, který si sám ve své obrazotvornosti vytvořil. Snáší hlad, vyžaduje-li toho idea. Nechá si poroučeti a vyčerpávati se únavou, věří-li v ideu, jejímž jménem jsou na něm žádány mimořádné výkony. Hitler na rozdíl od ostatních vůdců politických stran se neomezil na kritiku, nýbrž vytvořil celý nový systém, který vysvětloval vše a nenechával nic v nejasnosti; v tom je počátek jeho úspěchu. Tento systém vyžaduje naprostou podřízenost jednotlivce státu. A proto také celé masy Němců obětují tomuto systému až i své osobní blaho bez reptání, protože bez myšlení. Neboť obět je přímo jádrem celého systému právě tak jako v primitivních náboženstvích.

* * *

A přece i dnes stejně jako včera zůstává u většiny Němců aspoň kousek srdce zachován jednotlivci. Je to poměr člověka k jeho bohu. Je málo moderních národů, které by v celku byly tak upřímně zbožné jako národ německý. V tomto směru je Němcovo srdce, které ostatně překypuje sentimentalismem, neobyčejně naivní. Na této krásné náboženské naivitě je také založena víra v Hitlera se strany velikých lidových mas, pro něž zaujímá nacionální socialismus místo náboženství tak jako ještě dosti nedávno